

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Kandidatexamensarbete, 15 hp

Barns rörelsefrihet i en stad

- en studie av skolvägar till Monbijouskolan
i centrala Malmö

Amanda Berggren

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp
Landskapsarkitekturprogrammet
2012-05-23

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare: Amanda Berggren

Titel (sve): Barns rörelsefrihet i en stad – en fallstudie av skolvägar till Monbijouskolan i centrala Malmö.

Title (end): Children's freedom of movement in an urban environment, a study of routes to the school Monbijouskolan in the central of Malmö city.

Nyckelord (6-10 st): barn, rörelsefrihet, planering, skolvägar, Malmö, trafik, triangulering

Handledare (SLU/extern): Ragnhild Claesson, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator (SLU/extern): Maria Kylin, Område Landskapsarkitektur

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0650

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2012

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Framsidas bild:

Figur. 1. En flickas skolväg till Monbijouskolan i bildform. Tecknad som en del av fallstudie den 26/4 – 2012.

Sammandrag

Med rörelsefrihet skapas förutsättningar för ett hälsosamt och aktivt liv för barn. Med chans att påverka och att uttrycka sin mening skapas förutsättningar för ett socialt hållbart liv. Detta är essensen i bakgrunden till varför jag anser att det är viktigt att främja rörelsefrihet utmed skolvägar samt främja en utveckling av att ta hänsyn till barns perspektiv i planeringsprocesser.

I kandidatexamensarbetet kommer undersökas vad som främjar eller motverkar rörelsefrihet för barn i stadsmiljöer samt hur barn kan vara potentiella experter i studier.

Kandidatexamensarbetet är en vetenskaplig uppsats baserad på litteraturstudier, en föreläsning på Malmö högskola samt en fallstudie på Monbijouskolan i centrala Malmö. Ett hermeneutiskt förhållningssätt har använts under arbetets gång och fallstudien är genomförd ur ett barns perspektiv. Fallstudien berör skolvägar i centrala Malmö, till Monbijouskolan och har genomförts i en tredjeklass genom tre delundersökningar; skriftliga frågor, teckningar och en gruppintervju med en fokusgrupp.

Närmiljön är viktig för socialisation, hälsa och utveckling hos barn. Tillgängligheten till närmiljön är dock ofta begränsad på grund av framförallt trafik, rörelsefriheten är därför begränsad för många barn exempelvis längs skolvägar.

Föräldrar med ansvar för sina barn är de som kan påverka barnets rörelsefrihet i första hand. Trafikmiljöstress är ett hinder för att föräldrar ska främja rörelsefriheten för barn. Åtgärder i den fysiska miljön såsom; hastighetsdämpande åtgärder, god sikt, avgränsande åtgärder, underlätta för genvägar, främja praktiska lösningar samt undvika trafikmiljöstress kan främja barns rörelsefrihet samt minska trafikmiljöstressen hos både föräldrar och barn.

Monbijouskolan i Malmö ligger centralt i Malmö och har hårt trafikerade gator kring sig. En klass på skolan berättade om sina erfarenheter av sin skolväg skriftligt, bildligt och muntligt och kommenterade då såväl trafik som händelser och ting utmed vägen.

Barnen utgjorde en god källa till information om närmiljön kring skolan. Mycket tack vare att tre olika insamlingsmetoder användes kunde bilden av barnens skolväg bli mer nyanserad.

Det är viktigt att argumentera för såväl att barn ska ha tillgång till en god skolväg men också för varför barnen ska få ge uttryck till sin syn på skolvägens brister och vinster.

Abstract

A freedom of movement for children benefits a healthy and active life. An opportunity to influence and a possibility to express opinions benefits a socially sustainable life. This is the essence and the background to why I believe it is important to promote freedom of movement along school routes and to promote how to take into account the child's perspective in planning processes. This thesis in landscape planning will examine what promotes or prevents freedom of movement for children in urban environments and how children may be questioned as potential experts in studies.

This thesis is a scientific paper based on literature research, a lecture at Malmö University and a case study at Monbijouskolan in central Malmö. A hermeneutic approach was used during the work and the case study is conducted from a child's perspective. The case study concerns routes to the school Monbijouskolan and has been performed together with a class of third grade students in three steps; written questions, drawings and an interview with a focus group.

The local environment is important in aspects of socialization, health and development of children. Accessibility to the local environment is often limited due to traffic intensity. And therefore the freedom of movement is limited for children, for example along school routes.

Parents with responsibility for their children are primarily the ones that can affect the child's freedom of movement. Traffic related stress may encourage the parents to counteract the freedom of movement for children. Measures in the physical environment such as: slowing down traffic, favor a clear view of the traffic, defining borders, favor short cuts, favor practical solutions and avoid traffic related stress causes, can promote children's freedom of movement and reduce traffic related stress for both parents and children.

The school Monbijouskolan in Malmö is located in the central of Malmö, with busy streets around it. A class at the school shared their experiences of their school routes in writing, drawing and verbally. They treated traffic related problems as well as details and meetings along their routes.

The children were a good source of information on their local environments. Through using three different collection methods the representation of the children's school routes came to be more nuanced.

It is important to argue for having children's routes to school work as well as possible, but also to argue for why children could be useful listening to when expressing the advantages and disadvantages on their school routes.

Förord

Detta kandidatexamensarbete är skrivet utifrån, och om, barns rörelsefrihet och har utgångspunkt i de skolvägar som går till och från Monbijouskolan i centrala Malmö. Arbetet är skrivet under mitt tredje år som student på SLU, Alnarp, där jag studerar till Landskapsarkitekt. Jag har förstått att stadsmiljöer är mångfacetterade miljöer som befolkas av en stor mängd människor med olika utgångspunkter och åldrar. Som landskapsarkitekt är jag mycket intresserad av att bidra till utomhusmiljöer som främjar dessa människor. I kandidatexamensarbetet har jag valt att ta utgångspunkt i ett barns perspektiv och kommer försöka se en begränsad del av staden ur barns ögon.

Jag vill först och främst tacka min handledare, Ragnhild Claesson för många ovärderliga tips och stöttning längst vägen med arbetet, tack. Malin Söderström du har varit en otroligt bra motläsare med många träffsäkra kommentarer, tack. Tack Lena Berggren och Maria Kylin för god hjälp inför besöket på Monbijouskolan. Även mina vänner och min familj som stått bakom mig och peppat mig vill jag tacka.

Monbijouskolan, utan er hade jag inte haft denna uppsats tack för ett varmt välkomnande och glada minnen. Era teckningar och svar har varit till stor hjälp för mig och jag är mycket glad att få ta del av era skolvägar och tankar kring dem.

Lund, 2012-05-10, Amanda Berggren

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Förord

Innehållsförteckning

Inledning	8
Bakgrund	8
Mål och syfte	9
Frågeställningar	9
Material och metod.....	9
Litteraturstudie	9
Föreläsning inklusive en öppen diskussion	9
Fallstudie.....	10
Avgränsningar.....	15
Rörelsefrihet i staden – även för barn.....	15
Barn	15
Engagemang.....	15
Hälsa	16
Social tillhörighet.....	17
Föräldraperspektiv	17
Trafikmiljöstress.....	18
Faktorer i den byggda miljön.....	18
Trafik.....	18
Resultat från fallstudien.....	20
Skolan i sin kontext	20
Barns upplevelse av sin skolväg	20
Barnens perspektiv	21
Avslutande diskussion.....	26
Metoddiskussion	26
Slutsatser	28
Källkritik.....	30
Referenser.....	31
Muntliga källor.....	31
Elektroniska källor.....	31
Tryckta källor	32
Bilagor	33

Inledning

Bakgrund

Barn utgör 21 % av Sveriges befolkning (SCB [online] 2012-05-09). I dagens städer finns platser speciellt utformade för barn och deras lek. Däremot anser jag att det finns anledning att ifrågasätta hur tillgängliga de övriga ytorna är. De ytor som utgör en stor del av ett barns vardag är sträckor mellan målpunkter, exempelvis skolvägen mellan hemmet och skolan. Även miljöer så som skolvägar behöver vara tillgängliga och säkra för barn. Då städer ofta förknippas med intensiv biltrafik kan de, eller anses de, i många sammanhang vara olämpliga för barn att röra sig i på egen hand. Min personliga erfarenhet, som au pair och i vardagslivet med yngre släktingar, är att med rörelsefrihet underlättas barns utvecklings- och lekmöjligheter. Med rörelsefrihet, det vill säga möjligheten att ta sig fram på egen hand, skapas också förutsättningar för ett hälsosammare och aktivare liv.

Barn är även de medborgare med rättigheter. Bland annat *barnkonventionen* finns till för att barn ska leva väl i Sverige och i alla de länder som ratificerat konventionen (Regeringskansliet [online] 2012-05-09). Två artiklar i konventionen som är aktuella när man talar om barn och planeringsprocesser är *artikel 3* samt *artikel 12*. Artikel tre innebär att barnets bästa ska komma i främsta rummet i alla beslut som rör barn. I artikel 12 står det om barns rätt till inflytande och dess rätt att göra sig hörd (Regeringskansliet [online] 2012-05-09).

Med ingången att skapa rörelsefrihet för barn i en stad blev det allt eftersom inläsningen på ämnet fortlöpte mer självklart att även ta tillvara på barns egen upplevelse av sin rörelsefrihet. Insikten att barnet själv är expert på sin egen situation har väglett mig genom kandidatexamensarbetet. Med utgångspunkt i en fallstudie, på Monbijouskolan i centrala Malmö och med stöd från en litteraturstudie studeras i kandidatexamensarbetet vad som främjar, alternativt hämmar, rörelsefriheten för barn i urbana miljöer.

Anledningen till att en skola i en urban miljö blev mål för studien är bland annat att städernas genomgår en populationsökning som väntas fortsätta. Diskussionen kring den täta staden är för tillfället mycket aktuell och nämns i många planeringsprocesser runt om i landet (Malmö Stadsbyggnadskontor [online] 2010). Jag tror därmed att det är viktigt att studera hur barn i de miljöer som förespråkas av så många tillåts utnyttja sitt närområde och hur barnens rörelsefrihet där kan främjas. Det finns värde i att barnen tillåts vara barn och inte tvingas kunna reglera de inte har förmågan att fullständigt behärska (Fotel, 2009, sid.1273). Att anpassa utomhusmiljön så att barnen har förmågan att behärska sin närmiljö är därför viktigt (ibid. 2009, sid. 1268). Jag tror därtill att om barn trivs i, och har tillgång till, olika miljöer öppnar det även upp för andra målgrupper. Jag vill öppna upp möjligheten för mig som landskapsarkitekt att vara med i diskussionen om de snabba förändringar som sker i urbana sammanhang och möjligheten att påverka så att det där skapas utrymme för alla delar av befolkningen, inklusive barn. En landskapsarkitekts roll kan i dessa sammanhang vara att påvisa fördelarna med att utgå från barns perspektiv i olika planeringsprocesser och att se till vad det är i den fysiska miljön som påverkar frågor såsom rörelsefrihet. Bland annat på Malmö Stad efterfrågas mer konkreta arbetssätt för att implementera barnkonventionen i kommunarbetet (Hagan, 2011, sid.11). Därtill tror jag att det är viktigt att undersöka hur, och om, den information barn kan ge kan leda till en bättre stadsmiljö.

Mål och syfte

Målet är att belysa och diskutera hur och varför ett barns perspektiv kan vara del av en studie. Viktiga faktorer i den byggda miljön som kan underlätta för rörelsefrihet längs skolvägar, samt vilka hinder som bör undanröjas längst skolvägar kommer också diskuteras. Målet är även att genom en fallstudie belysa hur barn konkret kan uppleva sin skolväg. Genom att konkretisera vad i den byggda miljön som ökar barns känsla av rörelsefrihet och därtill vuxnas upplevelse av en trygg skolväg, ges verktyg att skapa goda förutsättningar för barns rörelsefrihet till och från skolan. Syftet är att bli bekant med argument för vad som främjar eller motverkar rörelsefrihet för barn i stadsmiljöer samt för varför fler målgrupper i samhället, såsom barn, kan anses vara potentiella experter i stadsutvecklingssammanhang.

Frågeställningar

De forskningsfrågor jag utgått från är:

- Kan ett planeringssammanhang gynnas av att arbeta med ett barns perspektiv?
- Vilka åtgärder i en urban miljö kan underlätta för barns rörelsefrihet?
- Hur upplever barn i Malmö sin rörelsefrihet på väg till och från skolan?

Kandidatexamensarbetet beskriver hur en studie eller process kan gynnas av att ta hänsyn till eller utgå ifrån barn eller ett barns perspektiv. Arbetet diskuterar vad i den byggda miljön som underlättar för barns rörelsefrihet i stadsmiljöer. Vad som påverkar rörelsefrihet längst en skolväg i stadsmiljö kommer att belysas ur ett barns perspektiv.

Material och metod

Arbetet redovisas som en akademisk uppsats baserad på litteraturstudier, en föreläsning på Malmö högskola samt en fallstudie på Monbijouskolan i centrala Malmö. Jag har inspirerats mycket av Bodil Rasmussons *Stadsbarndom. Om barns vardag i en modern förort* (1998), när det kommer till val av metod. Som metod använder jag mig därmed av triangulering, det vill säga mer än en datainsamlingsmetod, för att hålla validiteten hög (Patel & Davidsson, 2011, sid. 107). Jag utgår från ett hermeneutiskt förhållningssätt i kandidatexamensarbetet har därmed antagit ett tolkande förhållningssätt där jag utgått från min egen förståelse med stöd i litteraturen och av tidigare erfarenheter (Patel & Davidsson, 2011, sid. 28).

Litteraturstudie

Studien innefattar texter skrivna om barn i städer samt om barns skolvägar eller trafikvanor utifrån ett föräldraperspektiv, myndighetsperspektiv eller ett barnperspektiv. Litteraturen har samlats främst genom sökningar i Primo, en internetbaserad söktjänst tillhandahållen av SLU biblioteket. Sökord har varit exempelvis *barnperspektiv*, *barns perspektiv*, *barn trafik*, *barn stad* och *children urban* där jag funnit vetenskaplig litteratur. Myndighetspublikationer har funnits via myndigheters hemsidor samt som fysiska utgåvor på SLU biblioteket, Alnarp eller Lunds Universitetsbibliotek.

Föreläsning inklusive en öppen diskussion

En föreläsning om barns delaktighet i staden vilken hölls på Malmö högskola utgör en källa till information i kandidatexamensarbetet. En öppen diskussion mellan yrkesverksamma och intressenter i ämnesområdet fördes under en timme efter

föreläsningen och även resonemang därifrån finns med som stöd i kandidatexamensarbetet.

Fallstudie

I detta arbete ligger barns egna upplevelser av sina skolvägar till grund. Under ett besök i en årskurs tre-klass på Monbijouskolan i centrala Malmö genomfördes studien för att kartlägga barns perspektiv på skolvägar. Tre olika undersökningar ligger till grund för resultatet. Samtliga barn svarade på frågor skriftligen samt tecknade sin skolväg i kart- eller bildform. En fokusgrupp utgjorde den tredje och sista delen i undersökningen. Nedan följer en genomgång av metoden med redovisning av hur urvalet gått till och vad ett barns perspektiv kan innebära i en studie samt de tre olika undersökningarna och bearbetningen av dem.

Urval

Urvalet av deltagare till fallstudien gjordes efter att en stor del av litteraturen till litteraturstudien hade lästs. Därmed fanns en uppfattning om ungefär hur gamla barn är när de tillåts gå själva till skolan. Åldern 7 – 12 år nämndes i många studier som gjorts utifrån barnperspektiv (se Kylin, 2004; Rasmusson, 1998). Utifrån tidigare erfarenhet och i samtal med en grundskollärare konstaterades att barn i årskurs tre har utvecklat en bra förmåga att kommunicera via olika medel och har generellt egna uppfattningar om sin vardagssituation och sin närmiljö (Berggren, muntligen; 2012-04-17).

Att studien sker i centrala Malmö i en innerstadsmiljö fanns med redan i inledningen av arbetet och har följt med sedan dess. Anledningar till detta är bland annat de som berörts i inledningen såsom att fler flyttar till städer och innerstadsmiljöer samt att den täta staden får en allt högre status (se Bakgrund, sid. 4-5). Genom Malmö Stads hemsida bildade jag mig en uppfattning om var grundskolor med barn i årskurs tre fanns och jag valde ut fyra stycken som skulle vara aktuella för att vara representativa för den typ av innerstadsmiljö jag önskade genomföra min fallstudie i; Johannesskolan, Monbijouskolan, Rörssjöskolan samt Österportskolan. Jag valde att kontakta en skola i taget då jag bestämt mig för att genomföra endast en fallstudie på en av skolorna. Monbijouskolan hänvisade mig till en lärare i en årskurs tre - klass som jag kunde presentera ett upplägg för och bestämma datum för att genomföra studien. En öppenhet mot Monbijouskolan med information om hur studien skulle gå till erhöll klassens lärare samt rektor på skolan innan genomförandet (se bilaga 2). Ett exemplar av kandidatexamensarbetet ges till klassen vid färdigställande.

Barns perspektiv eller ett barnperspektiv

Förhållningssättet att använda ett barnperspektiv handlar om att utgå från vad barn ser, hör, upplever och känner (Tiller, 1991, i Rasmusson, 1998). Fortsatt kan man beskriva ett barnperspektiv så som att "blicka ut i världen genom barnens ögon" (Pramling, 1989, i Rasmusson 1998). Maria Kylin diskuterar dock skillnaden mellan att ha ett barnperspektiv och att utgå från ett barns perspektiv. Kylin (2004) menar att barnperspektivet innebär en kontextrelaterad tolkning, där andra faktorer tillåts tolkas in i sammanhanget, medan det först är när man använder sig av barns perspektiv som man kan anse sig försöka fånga det perspektiv som är barnets eget, och då utgå helt och fullt från barnets berättelser (Kylin, 2004, sid. 19). Jag kommer i detta kandidatexamensarbete utgå från essensen av definitionerna ovan och benämna det som *barns perspektiv* i min studie.

Observationer har enligt Rasmusson tidigare varit den vanligaste forskningsmetoden för att studera barn, men allt vanligare blir även att låta barnen själva uttrycka sig (Rasmusson, 1998, sid. 70).

För att ge en så pass bred bild av frågan som tiden tillät valde jag att sprida ut datainsamlingen av underlaget över tre enskilda undersökningar. Skriftliga frågor, teckningar och en fokusgruppintervju utgör det insamlade materialet i fallstudien. Rasmusson (1998, sid. 74) betonar att ju fler källor man har i en studie med ett barns perspektiv desto säkrare kan man lita till resultatet. I hennes studier finns även gemensamma promenader med barnen, fotografier barnen tagit och enskilda intervjuer med alla barn som en del i att få en helhetsbild av barnens upplevelser av sitt närområde.

Att låta flera delar ligga till grund i en fallstudie för att kunna lita till materialet är inte unikt för ett sammanhang med barn i, det används även i sammanhang med andra målgrupper. Metoden kallas metodisk triangulering och används för att höja validiteten och ge en mer rik bild (Patel & Davidsson, 2011, sid. 107). Triangulering beskrivs av Mia Heurlin Norinder som ett sätt att ge vidare vyer och ett mer stabilt resultat när man arbetar med barns perspektiv. Hon beskriver även hur hon uppfattat att alla barn inte ännu har utvecklat förmågan att uttrycka sig tydligt på alla sätt, någon är bra på något och en annan på ett annat, och därför ger man med hjälp av triangulering alla barn möjligheten att komma till tals (Heurlin - Norinder, 2005, sid. 72 – 73).

Uppbyggnaden av en undersökning är enligt Rasmusson (1998) av största vikt. Undvikas bör att ställa för många frågor på en gång, att använda för svåra ord eller att ha för vaga frågor (Rasmusson, 1998, sid. 77). Därav var förberedelserna inför besöket omfattande, och en avvägning av vad som kunde utgöra en bra grund och introduktion till tredjeklassarna under deltagandet i fallstudien gjordes grundligt (se bilaga 3.).

Barnets perspektiv varierar givetvis med vilket barn man utgår ifrån då varje individ har ett unikt utgångsläge, och likaså varierar begreppet barndom mellan olika sociala, etniska, historiska och kulturella sammanhang (Rasmusson, 1998, sid. 74). Även faktorer som ålder, kön och social klass påverkar barnens upplevelser (Rasmusson, 1998, sid. 69).

Skriftliga frågor

Ca 20 minuter ägnades åt en skrivövning. Ett frågepapper med fyra enkla frågor delades ut under början av lektionstiden till barnen i en årskurs tre-klass på Monbijouskolan.

- Hur kommer du till skolan?
- Har någon berättat för dig var någonstans det kan vara farligt på vägen till och från skolan?
- Är det någonstans du själv tycker det kan vara lite otäckt på vägen till och från skolan?
- Har du någon favoritplats på vägen till skolan?

Frågorna syftade att bidra med utgångspunkter för barnen att uttrycka sig skriftligen om, samt att förbereda dem för eftermiddagens två andra undersökningsdelar. Inga krav ställdes på vad barnen borde innefatta i svaren utan endast att alla de fyra frågorna skulle besvaras. Frågorna ställdes öppet för att lämna utrymme för variation i svaren. Genom att ha de fyra frågorna som utgångspunkt under undersökningen fanns en garanti att den data som samlades in var användbar även med endast ja- och nej svar.

Teckningar

Ca 20 minuter ägnades till att barnen fick teckna sin skolväg. Bilderna användes även som samtalsföremål för deltagarna i fokusgruppsintervjun. Barnen i årskurs tre-klassen på Monbijouskolan fick ut ett blankt papper efter de svarat klart på de tidigare utdelade skriftliga frågorna. Teckningsuppgiften var:

- Hur ser din väg till skolan ut? Rita.

Bilderna syftade till att vara ett hjälpmedel för mig att förstå barns upplevelse av sin skolväg. Undersökningens teckningar syftade att förmedla essensen av barnens skolväg. Instruktionerna begränsades till att teckningen skulle innehålla deras skolväg, antingen i kartform eller i bildform. Eleverna fick därefter ställa frågor om de undrade vad de kunde teckna. Allt från detaljer utmed vägen till mycket detaljerade kartor accepterades.

Barns teckningar är enligt mig intressanta och talande på många vis. Dock var det viktigt att ifrågasätta hur tillitsfulla de är i forskningssammanhang. Rasmusson hänvisar till B. Jansson Wennergren (1988) som delar in forskningen kring hur barns teckningar tolkas i tre delar. Den första är den *kognitiva teorin* där man anser att barnets teckning speglar en mental utveckling. Den andra är den *perceptuella teorin* där man anser att barn ritar objekt såsom de observerats. *Personlighetsteorin* är den tredje och sista teorin där man anser att teckningen är ett uttryck för barnets känslor (Jansson Wennergren, 1988, i Rasmusson, 1998, sid. 79)

Om man utgår från den kognitiva teorin finns det en indelning gjord av Lowenfeld år 1947 om barns allmänna utveckling med utgångspunkt i bildskapande. Där finns det sex stadier i barnets utveckling; klotterstadiet 1-3 år, det förschematiska stadiet 4-6 år, schemastadiet 7-9 år, begynnande realism 9-11 år, det pseudonaturalistiska stadiet 11-13 år och puberteten 14-17 år (Lowenfeld, 1947 i Rasmusson, 1998). Då barnen i min studie är kring 9 år befinner de sig mellan schemastadiet, där de kan rita en bild schematiskt och enligt en förutstakad plan, och stadiet med begynnande realism, där en verklighetstrogen bild eftersträvas. Därmed anser jag att en teckningsundersökning fungerar bra i denna ålder då barnen kan redovisa metodiskt och verklighetstroget för sina erfarenheter i bildform.

Bilden är med andra ord även ett medel vid sidan av språket att formulera sina erfarenheter, den är kunskapsformulering. Vi tänker inte enbart i ord; våra föreställningar är också bildliga liksom våra drömmar.

(Berefeldt, 1977 i Rasmusson, 1998, sid. 80)

I fallstudien har det varit viktigt att vara medveten om hur teckningarna tolkas. I och med att barns perspektiv varit en stark utgångspunkt så tolkades teckningarna som ett kunskapsuttryck och den kognitiva teorin applicerades därmed. Bilderna har betraktats som kommunikation och som ett visuellt språk som förmedlat barnens uppfattning av sin närmiljö.

Gruppsamtal med en fokusgrupp

Ca 30 minuter ägnades åt en gruppintervju. Materialet spelades in med bandspelare och snabba anteckningar togs under intervjutillfället. Med sig hade barnen utöver sina teckningar de frågor de precis svarat på och det var de frågorna som fungerade som nyckelteman under fokusgruppsintervjun.

Gruppsamtal är enligt Rasmusson en fördelaktig metod för att samla in material om barn. Anledningen till att det är fördelaktigt är att situationen är vardaglig för barnen. När barn interagerar med varandra kan ämnen som annars inte skulle vidrörts uppkomma. Gruppens dynamik bidrar även till att ämnen belyses från olika håll och det blir enklare att samla barns olika perspektiv på en företeelse (Rasmusson, 1998, sid. 79). Ingrid Hylander beskriver hur deltagare i en fokusgrupp i större utsträckning kan släppa

på hämningar och inspirera varandra att tala, än deltagare i enskilda intervjuer gör (Hylander, 2001, sid.3). Hylander hävdar vidare att fokusgrupper är fördelaktiga att använda sig av som metod vid insamlande av kvalitativ data. Fokusgruppen som insamlingsmetod är ett mellanting mellan en ostrukturerad intervju och en deltagande observation (Hylander, 2001, sid. 2). Då jag personligen i fallstudien hade rollen som både forskare och moderator för gruppen fungerade jag som både intervjuare och observatör (Hylander, 2001, sid. 9). Det är därmed inte bara vad som sägs utan även hur deltagarna agerar som spelar roll för hur resultatet kan tolkas.

I Rasmussons studie är barnen i mindre grupper när de ritar. Barnen kan då föra ett samtal kring sina teckningar under tiden de skissar och det går att observera och följa deras reaktioner och känslor kring temat. Hon uppger att detta är en bra metod då teckningarna och samtalen kring dem skapade ett bra underlag även inför enskilda intervjuer med barnen (Rasmusson, 1998, sid. 110). Endast ett begränsat antal, 5 stycken av klassens 14 elever, tog med sina teckningar ut ur klassrummet för att delta i en fokusgruppsintervju med teckningarna som underlag. Enligt Hylander var det tidigare en norm att gruppintervjuer endast kunde kallas fokusgrupper då antalet deltagare är mellan 10 – 12. Sådana specifika regler har nu modererats och det är viktigare att gruppen består av människor som har någonting gemensamt och att de diskuterar utifrån ett specifikt fokus (Hylander, 2001, sid. 4-6).

Jag beslöt att min inställning till undersökningstillfället skulle vara öppen för förändringar eller oväntade händelser. "Ingen intervju var den andra lik. Barnintervjuer ställer stora krav på flexibilitet." skriver Rasmusson (1998, sid. 112) och understryker att barnen har olika sätt att kommunicera och att det krävs stor uppmärksamhet för att hänga med i barns svängar i samtal. I fokusgruppen diskuterades såväl positiva som negativa inslag i barnens syn på sin skolväg. För att skapa en positiv stämning inledde vi med de positiva inslagen. Därutöver bibehölls en öppenhet för vad barnen själva ville börja berätta eller prata om. Rasmusson skriver att "I gruppintervjun blir den vuxne i bäste fall perifer och interaktionen mellan barnen blir självgående. Barnen glömmer att det finns en vuxen där och ägnar sig i stället åt att samtala med varandra." (Rasmusson, 1998, sid. 115).

Bearbetning och analys

Samtligt insamlat material fördes in i en tabell (se Figur 3, sid. 21). När materialet bearbetades till data kategoriserades attribut såsom objekt, detaljer eller företeelser som kunde läsas ut från teckningarna, uppsatserna eller samtalen. Varifrån ordet är hämtat, det vill säga antingen från text, teckningar eller muntligen, antalet gånger totalt det nämns av eleverna i de olika undersökningssammanhangen, samt om det nämns med positiv eller negativt klang har noterats och förts in i tabellen. Då barnet inte uttryckt positiva eller negativa känslor som kunnat uppfattas står attributet som neutralt. Under bearbetningen kom det sig naturligt vilka ord som kunde användas. Dels då barnen använde sig frekvent av vissa ord eller av ett specifikt bildspråk, dels då jag ville ha en stor spridning på orden och försökt täcka alla delar i barnens beskrivningar. Det var inte alltid barnen benämnde attributen med exakt samma ord men då jag tolkade andemeningen till den samma så placerades ordet in som samma attribut, såsom exempelvis cykelbana alternativt cykelväg. Ett annat exempel är kategorin "fula gubbar", ett begrepp jag har plockat från Björklid (2002, sid. 65), vilket inte nämndes ordagrant av de fyra barnen men som ändå resulterade i markörer i spalten "samtal". Istället talades attributet om i andra ordalag såsom "läskiga gubbar" eller "sådana där typer".

Attributen har ordnats i undergrupper under följande teman; transport, utformning av miljö, ting, människor samt händelser. De teman som framkom i de respektive grupperna har därefter analyserats utifrån i vilket sammanhang de framkommit, samt hur många gånger de nämnts. Även förklaringar till varför attributet nämnts har noterats och viktiga citat har plockas ut från texter och intervju för att sedan kommenteras och belysas.

I boken *Forskningsmetodikens grunder* skriver Patel och Davidsson att "kvalitativa undersökningar är tids- och arbetskrävande" (Patel & Davidsson, 2011 sid. 120). Då jag under processens gång ansett att en variation av kvalitativa material är nödvändigt för att kunna redovisa ett barns perspektiv har det varit viktigt att följa upp och bearbeta och analysera det material som samlats in grundligt. En öppen syn till materialet har bibehållits och materialet har bearbetas mer än en gång för att kunna göra en så nyanserad tolkning och korrekt förståelse som möjligt av teckningarna, de skriftliga svaren samt mina egna anteckningar och ljudupptagningar.

Felkällor

Rasmusson pekar på att ett problem inom forskningen är att barnets perspektiv kan försöka förklaras av en vuxen människa men säkerheten, att det var såsom den vuxen förklarar barnets synsätt på, är inte självklar. Det är svårt att vara säker på vad ett barns handlingar egentligen innebär. Någonting som är självklart för ett barn kanske utesluts ur en berättelse och/eller hemlighålls eller anpassas efter vad barnet tror att den vuxne vill höra (Rasmusson, 1998, sid. 72). Det faktum att jag som genomför undersökningen är fysiskt större än barnen sätter mig i en position där det är svårt att smälta in och en vuxen har enligt Rasmusson en naturlig auktoritet i ett barns värld (1998, sid.73).

Ett fel som lätt kan uppstå när man studerar barn och utgår från ett barns perspektiv är att viktiga delar av ett barns upplevelse tolkas som trivialt då det egentligen är av största vikt (Rasmusson, 1998, sid. 73). Även fenomenet att konstruera och fylla ut eventuella hål i ett barns berättelse är någonting man som intervjuare eller observatör bör se upp med (Rasmusson, 1998, sid. 77). Rasmusson påpekar, och hänvisar samtidigt till Maria Nordström, att barn använder sig av olika ord och verbala sammanhang i skrift- respektive i talspråk (Nordström, 1990 i Rasmusson, 1998, sid. 76). Den språkliga mognaden kan spela stor roll i hur barnet tolkas (Rasmusson, 1998, sid. 76) och därmed är det någonting jag behöver ta hänsyn till i mina studier. De nämnda svårigheterna med att tolka barn i undersökningar kan även ses som fördelar då svårigheterna är uppenbara på ett annat sätt än samma svårigheter då det handlar om vuxna i undersökningar (Birgitta Bergsten, 1992 i Rasmusson, 1998, sid. 78).

Min egen barndom kan komma att påverka hur jag ser på det jag får fram i min studie. Rasmusson förklarar att det faktum att vi själva varit barn både är till fördel och nackdel för någon som försöker förstå barns perspektiv, då en vuxen människa har ett vuxencentrerat tänkande (1998, sid. 72)

Metoden är ett försök att få en helhetsbild av barnens egen upplevelse av sina skolvägar och någon tidigare studie med samma upplägg har inte imiterats. Då jag har ringa erfarenheter som forskare har det inneburit en utmaning att arbeta fram metoden och jag har därmed funnit stöd i annan forskning såsom Rasmussons *Stadsbarndom. Om barns vardag i en modern förort* (1998). Då jag endast arbetade under en begränsad tid med arbetet och besökte skolan endast en gång fanns det många händelser som inte kunde förutsägas. Hur barnen svarade på frågor eller ritade gick inte att förutsäga. Inte heller hur tolkningsbarheten skulle bli eller hur mycket relevant information som skulle gå att få ur dem.

Avgränsningar

Åldersavgränsning för vad som avses med barn i litteraturstudien är 0-18 år såsom enligt svensk lag. Åldersavgränsningen i fallstudien är 9 – 10 år. Fallstudien är begränsad till ett barns perspektiv och utgår därmed endast utifrån barnen i klassen och ej deras lärare eller föräldrar. Min studie syftar inte att ge förslag på förändringar i den fysiska miljön kring Monbijouskolan utan till att konstatera hur barn uppfattar sin skolväg, såväl negativt som positivt. Det historiska perspektivet på barns rörelsefrihet berörs för att kommentera dagsläget men redovisas ej för i eget avsnitt.

Rörelsefrihet i staden – även för barn

Trots att biltrafiken har ökat har antalet dödade barn i trafiken minskat under senare år. Under 1960-talet dödades i genomsnitt 185 barn varje år i trafiken. Under 2000-talet dödades i genomsnitt 40 barn per år i trafiken. Minskningen kan härledas till trafikmiljöåtgärder såsom separation, hastighetsreduktion för biltrafiken men även till minskad rörelsefrihet för barn och minskat mopedåkande. (Vägverket, 2005, sid.17.)

Det finns en positiv utveckling i statistiken om barn i trafiken. Antalet dödade barn i trafiken minskar och nollvisionen är ett mål som det arbetas mot på många instanser runt om i landet (Vägverket, 2005). De senaste årtiondena har barns rörelsefrihet minskat drastiskt till följd av flertalet samhällshinder. Exempel på hinder är den kraftiga ökningen av biltrafiken, höga hastigheter på motorfordon och de växande avstånden till utbud och olika målpunkter (Faskunger, 2008, sid. 6).

Barn kan inte förväntas alltid vara sakligt inställda till trafiken och de bär med sig en lekinställning även i trafiksituationer (Gummesson, 2007, sid. 45). I dagens samhälle är man medveten att barn inte kan vara förutsägbara i en trafikmiljö, och satsar mindre på kampanjer för att ändra barns beteende, någonting som var vanligt tidigare. Vanligare blir istället att ha en ansats där miljöer anpassas och förändras efter barns förmåga (Björklid 2002, sid.10). Vid den öppna diskussionen på Malmö högskola kommenteras att det finns många små studier gjorda om barns tillgång till sin närmiljö. Dock saknas det mer övergripande studier som tar upp skillnaden mellan exempelvis stadsmiljöer och landsbygdsammanhang (Rasmusson, muntligen 2012-05-04).

Barn

Engagemang

Den fysiska miljön är viktig för såväl socialisation som utveckling berättar Rasmusson (muntligen, 2012-05-04). Barns rörelsefrihet i närmiljön är av största vikt för att de ska kunna vara delaktiga och medvetna om sitt närsamhälle. Pia Björklid skriver i *Närmiljön – hinder eller pedagogisk resurs* att "Utemiljön är en källa till lärande och utveckling, en informell lärmiljö" och talar vidare om hur den spontana leken i närmiljön kan vara en källa till glädje och framtida kreativitet (Björklid, 2005, sid. 142). Även enligt David Driskell, författare till en bok om UNESCO projektet Growing up in cities: *Creating Better Cities With Children and Youth: A Manual for Participation* (2002), är den fysiska miljön en bra utgångspunkt för att få barn engagerade i sitt samhälle. När barnen tillåts ta sig fram på egen hand och utforska sin omgivning approprierar de sin närmiljö (Fotel, 2009, sid. 1270). Appropriation innebär att barnen tar platserna i besittning och därmed att de bryr sig om hur de fungerar och hur de kan röra sig i och mellan dem. Det kan därmed antas att barn i en välfungerande fysisk miljö växer upp till mer delaktiga medborgare.

Barn kan om de får möjligheten bidra till ett välfungerande samhälle då de kan besitta unik kunskap om sin närmiljö (Fotel, 2005). Genom medverkan lär de sig även att ta en mer självklar plats i sociala sammanhang. Driskell skriver att det är nödvändigt att inte lita enbart till statistik när det kommer till att utvärdera hur bra en stad är för barnen som lever där. Han tycker det är ytterst viktigt att barn får möjlighet och forum för att uttrycka vad de anser om sin närmiljö och förändringar till den. Om de dessutom har med sig positiva erfarenheter som medskapare till den fysiska miljön blir det till en lärdom för livet att förändringar går att göra och att barnet själv besitter viktig kunskap (Driskell, 2002, sid 26). Vägverket styrker det påståendet och hävdar att det är barnen som känner till bäst exempelvis vilka förhållanden som råder utmed skolvägarna och hur miljön utmed dem fungerar. Därav anser de att man bör ta beslut som påverkar barn utifrån ett barnperspektiv och även inkludera ett barns perspektiv (Vägverket, 2005, sid. 26). Även Boverket skriver om hur viktigt det är att prata med barn och ungdomar för att skapa en hållbar stad: "Det går inte att anpassa barnen till städerna; vi måste istället anpassa städerna till barnen" (Boverket, 2002, sid.19).

En vinst som Driskell betonar är att en miljö som är anpassad efter barns behov borde ligga i allas intresse. Är utomhusmiljön bra för barn så är den säkerligen anpassad efter människan och upplevs som stödjande och säker även för andra målgrupper (Driskell, 2002, sid. 22ff). Att få vara delaktig är också en rättighet i barnkonventionens *artikel 3* samt *artikel 12*. Artikel tre innebär att barnets bästa ska komma i främsta rummet i alla beslut som rör barn. I artikel 12 står det om barns rätt till inflytande och dess rätt att göra sig hörd (Regeringskansliet [online] 2012-05-09).

Hälsa

Mycket tyder på att den fysiska aktiviteten hos barn har minskat och att stillasittandet ökar. Johan Faskunger skriver om detta fenomen och om vilka negativa effekter stillasittande får i form av följder inom fysiska, psykiska och även sociala hälsoproblem (Faskunger, 2008 [online], sid. 6). De negativa hälsoeffekterna kan minska om barn får tillgång till inte bara vissa begränsade utvalda platser såsom lekpark, skolgårdar och idrottsanläggningar för fysisk rörelse utomhus, utan även får vardaglig motion. "För att stimulera barns fysiska, mentala och sociala utveckling krävs ett helhetsperspektiv i samhällsplaneringen för att åstadkomma sammanhängande barnvänliga miljöer." skriver Faskunger (2008[online] sid. 6). Björklund är inne på samma spår då hon skriver att genom att tillåta barnen att använda sin närmiljö för utomhuslek och transport är ett sätt att förebygga sjukdom och låta dem träna upp muskelstyrka, koordination, balans och snabbhet. Hon berättar vidare att det finns mycket som styrker påståendet att när barn är i rörelse är detta en form av vila och avspändhet istället för det motsatta, snarare är det så att då barn inte får chans att röra på sig blir de uttröttade (Bremberg, 1998; Folkhälsoinstitutet, 1998; Sandels, 1972; i Björklid, 2002). Det är rörelsen på låg- och medelintensitet, den spontana rörelsen där barnet själv styr, som är mest benägen att bli beständig och som därför är viktigast på lång sikt för ett framtida hälsosamt liv. Björklid refererar även Bremberg som uttrycker att den spontana rörelsefriheten inte ger upphov till lika många skador eller stress som klassiska fysiska aktiviteter kan göra (Bremberg, 1998 i Björklid, 2002, sid. 62 - 63). Det är dessa spontana rörelser såsom just den mellan skola och hem som är enkel att komma åt. Faskunger hävdar därtill att barn i Sverige generellt helst vill promenera till skolan (Faskunger, 2008, sid. 44).

Social tillhörighet

I en föreläsning på Malmö högskola nämner Anne Harju det som många tar som självklart men som är värt att kommentera, nämligen det att "barndomen är knuten till platser". Det är platser och kopplingarna till dem ur social-, fysisk-, estetisk- eller konsumentkopplad bemärkelse som etsar sig fast i våra minnen och som är det vi förknippar med egen tillhörighet och delaktighet i samhället (Harju, 2012-05-04). För att barnen ska ha möjlighet att ha tillgång till platser är det nödvändigt att de får ha sin rörelsefrihet. Samtidigt är det viktigt att dessa platser och vägarna till dem både är trygga och upplevs som trygga. Det är enligt Harju mycket viktigt att barn får en positiv uppfattning om sin närmiljö då de är väldigt mottagliga för uppfattningar, negativa som positiva, och förknippar sig själva med sin närmiljö. Harju säger att "de indirekta erfarenheterna är av stor betydelse". Det är alltså inte bara barnets egna erfarenheter av platser som spelar in på huruvida barnet uppfattar platsen som trygg eller inte utan likväl allmänna uppfattningar eller rykten som kan bidra till att ett barn känner sig otrygga då de rör sig på egen hand. Information om det omgivande samhället får barnen genom socialisation och genom att se och höra andra människor i sitt närområde (Vägverket, 2005, sid. 19). Heurlin – Norinder skriver dessutom att barnets egen identitet kan stärkas i möten med andra människor då barnet måste sätta sig in i andra människors situationer, någonting de kan göra med rörelsefrihet i sitt närområde (Heurlin – Norinder, 2005, sid. 70).

När barnen får möjlighet att själva transportera sig främjas även samvaro och statusbalans mellan barnen, ingen blir exkluderad om de exempelvis inte har tillgång till bilskjuts (Fotel 2009, sid.1273). Även Björklid (2005) är inne på det sociala spåret och skriver att "Barn i trafikerade miljöer kan få svårare att bibehålla sina sociala nätverk då de inte på egen hand kan nå sina kamrater"(2005, sid. 143).

Föräldraperspektiv

Gummesson konstaterar att under de senaste årtiondena har barns rörelsefrihet minskat. Ett ökat bilinnehav och därmed ökade möjligheter att skjutsa barnen tillsammans med och en ökad riskmedvetenhet om trafiksituationer tros ligga bakom utvecklingen. De två främsta skälen till att föräldrar skjutsar sina barn till skolan är enligt Gummesson att det är praktiskt ur logistiksynpunkt för många familjer och att det känns tryggare då trafikmiljön upplevs osäker för barn (Gummesson, 2007, sid. 137ff.). I Björklids undersökning är ungefär hälften av föräldrarna oroliga för att låta barnen gå själva i trafikerade miljöer och ungefär tre fjärdedelar för att låta barnen cykla på egen hand. Största oron för att låta barnen vara iväg på egen hand är enligt undersökningen trafiken och då exempelvis på platser där trottoar saknas (Björklid, 2002, sid. 53).

Föräldrar utvecklar olika taktiker för att hantera trafikproblem (Olofsson & Rådström, 1999, i Björklid 2002, sid. 54). Det kan vara allt från att följa barnen, fysiskt eller genom att be barnen ringa när de är framme, till att ge upp att tänka på det som ett problem. Vanligt är också att föräldrar tränar, exempelvis genom att lära ut att grön gubbe inte alltid går att lita på eller pratar och tjar om problemet exempelvis genom "titta åt båda hållen". En annan väg att gå är att som förälder är att påverka hur den fysiska miljön ser ut och sätter upp exempelvis lekande barn-skyltar eller argumentera för att sänka hastigheter på vägarna (Olofsson & Rådström, 1999, i Björklid 2002, sid. 54).

Trafikmiljöstress

Lek i eller i närheten av trafiken är någonting som skapar oro och leder till vad Björklid benämner som trafikmiljöstress hos såväl barn som vuxna. Hon förklarar föräldrars ökade skolskjutsning som en följd av trafikmiljöstressen. Många i dagens samhälle ser vägen till och från skolan som en plats fylld av buller, olycksrisker och luftföroreningar. Då dessa faktorer inte går att förändra anpassar dagens barnfamiljer sig istället och väljer att skjutsa sina barn till skolan (Björklid 2005, sid.147).

Björklid berättar att underlättande åtgärder som är stödjande för barns rörelsefrihet därför är det som önskas längst skolvägar, och liknande sträckor, för att vuxna ska låta barnen röra sig på egen hand. Häribland nämns gångtunnlar under större trafikleder och fartdämpande åtgärder som vanliga alternativ (Björklid, 2005, sid. 147). Andra metoder som visat sig lyckade är till exempel att genom samverkan anordna så kallade gående skolbussar (Fotel, 2009, sid. 1269) eller ha bevakade övergångsställen på lägesmässigt korrekta platser utmed skolvägen (Björklid, 2005, sid. 147). Även underhåll, såsom en välfungerande belysning och renhållning av gångbanorna, berättar Björklid är viktiga faktorer för att undvika trafikmiljöstress (2005, sid.147).

Faktorer i den byggda miljön

Trafik

“Barn som går till skolan hör till de oskyddade trafikanter som är mest utsatta för olyckor i trafiken. Faktisk och upplevd säkerhet är därför av stor vikt. Säkerheten ska vara hög utmed hela skolvägen. Drift och underhåll av gångytor har stor inverkan på skadefallen bland gående.” (Vägverket, 2005, sid, 21)

Trafiksituationer är det som framkommer som den största anledningen till varför barns rörelsefrihet har minskat de senaste åren (Gummesson 2007, sid. 137).

Olyckor med barn sker främst där sikten är begränsad, såsom vid övergångsställen, vid korsningar, vid parkerade bilar samt i backar eftersom barnen inte inser farorna i sådana miljöer (Vägverket, 2005, sid. 14). I dagens samhälle blir skjutsandet av barn till och från skolan mer omfattande (Björklid, 2005, sid.145; Fotel, 2009, sid. 1273). Att fler blir skjutsade till skolan kan grundas i olika faktorer i olika fall. Exempelvis har fria skolval gjort att barn kan gå i skolan längre från hemmet (Gummesson, 2007, sid. 89ff). En annan faktor är tidsbrist och att det är smidigare att skjutsa barnen i bil då den ändå ska köras till exempelvis arbetet (Gummesson, 2007, sid. 138). Någonting som både Björklid och Fotel tar upp är hur rörelsefriheten för en part, till exempel bilisten, hindrar en annan, så som till exempel barnen (Björklid, 2005, sid.145; Fotel, 2009, sid. 1273). När många barn blir skjutsade till skolan ökar således trafiken utanför skolan och övriga barns rörelsefrihet komprimeras.

Trafiken är dock en stor del av en stad och ingenting som lättvindigt kan plockas bort därifrån. För att få en överblick över vad som kan förbättras för att underlätta för barns rörelsefrihet följer här en sammanställning av åtgärder som underlättar för barns rörelsefrihet i staden baserad på Björklid (2005), Gummesson (2007), Fotel (2009) och Vägverket (2005).

Hastighetsdämpande åtgärder

I många rapporter nämns *hastighetsdämpande åtgärder* som ett första och viktigt steg för att göra trafiken säker och skapa möjlighet för barnen att uppfatta trafiken (Björklid, 2005, sid. 147; Gummesson, 2007, sid. 52). Att förändra trafikanternas möjlighet att köra fort har enligt undersökningar gett resultat och olyckor där åtgärder tagits till har

minskat (Gummesson, 2007, sid. 52). Också föräldrarna i Björklids undersökning ser det som ett bra steg mot en säkrare trafikmiljö för barnen.

Exempel på hastighetsdämpande åtgärder är:

- 30 väg
- Gupp.
- Hinder i väg.
- Smalare gaturum.

God sikt

Att undanröja hinder i trafiken kan innebära stor skillnad för hur säkra barn är i olika trafikmiljöer. Då barn har långsammare reaktionsförmåga och distraheras lätt är det viktigt att de hinner uppfatta trafik från alla håll (Gummesson, 2007 sid. 46).

Exempel på hinder man bör undvika är:

- Parkeringsplatser nära övergångsställen.
- Övergångsställen nära korsningar med svängande trafik.
- Övergångar vid backkrön
- Buskar, träd och staket nära körbanan.
- Alltför stort antal körfält att korsa samt otydlighet från vilka håll korsande bilar kommer.

Avgränsande åtgärder

Att skilja gångtrafiken från annan slags trafik är ett effektivt sätt för att undvika olyckor (Vägverket, 2005, sid. 21 - 22)

Exempel på avgränsande åtgärder är:

- Separerade gång och cykelvägar
- Gångtunnel/Gångbro
- Trafiktunnel/Trafikbro
- Staket eller vägräcke

Underlätta för genvägar

Gena vägar är det som människor, barn som vuxna, i första hand väljer. Om barnen har en gen, och samtidigt säker, skolväg finns förutsättningar för att inte barnet utsätts för oväntade, eller onödiga, faror eller risker (Vägverket 2005, sid 22; Gummesson, 2007, sid. 47). Även stadens utformning och samordning av olika målpunkter kan främja hur lätt man kan ta sig fram i staden. Gång- och cykelvägar måste ses som en del i bebyggelsestrukturen i planeringssammanhang (Vägverket, 2005, sid. 17). Björklid betonar att dagens samhälle är tid pengar och om vägarna gynnar gångtrafikanter och sparar dem tid kan trafikintensiteten minska (Björklid, 2002, sid. 66).

Exempel på att underlätta för genvägar kan innebära:

- Strategiskt placerade övergångar, enligt tankarna kring god sikt. (se God sikt, sid. 15)
- God stadsplanering
- Prioritera gångtrafikanter

Främja praktiska lösningar

När det finns praktiska lösningar som kan komplettera den byggda miljön skapas möjligheter till ökad säkerhet för barn i trafikerade miljöer. Praktiska lösningar är ett sätt att undvika trafikmiljöstress för både barn och föräldrar (Björklid, 2002, sid. 59 ff.) Exempel på praktiska lösningar är:

- Gående skolbussar
- Skolpoliser
- Rena städer
- Drift och underhåll av gångvägar
- Fungerande belysning
- Trafikundervisning
- Cykelhjälm och reflexer

Undvika trafikmiljöstress

För att minska trafikmiljöstress finns vissa specifika åtgärder som kan tas till även om det är helheten som skapar trafikmiljöstressen.

Exempel på trafikmiljöstressminimerande åtgärder är:

- Separera gång och cykelbanor från biltrafik för att undvika luftföroreningar.
- Bulleråtgärder

Vad som underlättar för barns rörelsefrihet och skapar tryggare trafikmiljöer är därmed komplext och det är många faktorer som spelar in på hur närmiljön uppfattas och hanteras (Björklid, 2002, sid. 59 - 66; Björklid 2005, sid. 145 - 147; Fotel, 2009, sid. 1267-1280; Vägverket, 2005, sid. 14-22; Gummesson 2007 sid. 42 - 52).

Resultat från fallstudien

Skolan i sin kontext

Monbijouskolan beskrivs på sin hemsida som "den lilla skolan i hjärtat av Malmö". Här går ca 200 elever mellan 6 och 12 år (Malmöstads hemsida [online] 2012-04-25).

Monbijouskolan finns i området Möllevången i Stadsdelen Södra Innerstaden i Malmö. Skolan ligger på hörnet mot Norra Skolgatan och Monbijougatan och är inramad mellan stora trafikleder i centrala Malmö såsom Föreningsgatan, Bergsgatan, Amiralsgatan och Södra Förstadsgatan. Skolan har direkt närhet till centrala punkter i Malmö stad exempelvis tågstationen Triangeln. Även Malmö Folkets Park, Pildammsparken och Möllevångstorget finns i nära anknytning. Bebyggelsen kring skolan är främst flerfamiljshus med innerstadskaraktär.

Figur. 2. Karta över Monbijouskolans omgivning (Malmö Stadsbyggnadskontor 2012, tillstånd givet 2012-05-21).

Barns upplevelse av sin skolväg

Här brukar jag se *barn 1* när hon kommer cyklandes. Och jag brukar säga hej men hon stannar aldrig. Här brukar jag se *barn 2*, fast långt där borta och då fortsätter jag gå. Och här brukar *barn 3* stå och prata med sin mamma genom fönstret och sen här brukar *barn 4* komma och sen går jag här och då kommer *barn 5* och hon brukar gå helt roligt, med massa konstiga steg, och sen här brukar jag stå och vänta jättelänge för det kommer massa cyklar. Ibland när jag går över där så kommer det cyklar som först väntar in och sen när jag väl går över så är det

cyklar som kommer jättesnabbt ibland. En cyklist var nära att köra över mig en gång. Det kommer inte bilar där så ofta. Det finns inget övergångsställe där.
(Pojke 9 år, muntligen kring sin mentala karta, 2012-04-26)

Barnens perspektiv

Tabellen (Figur 3.) redovisar hur barnen i årskurs tre-klassen på Monbijouskolan ser på sin skolväg. Tabellen är upprättad utifrån samtliga tre datainsamlingar. Det vill säga från skriftliga frågor, från teckningar (se bilaga 1) och från muntliga kommentarer. Genom att följa hur många gånger varje attribut nämnts i någon av de tre kommunikationsformerna kan en uppfattning kring vad barnen förknippar med sina skolvägar bildas samt hur stark denna koppling är. Som tidigare nämnts finner olika barn det olika lätt att uttrycka sig på olika vis och en kombination av de tre metoderna har jag därmed sett som en nödvändighet för att ha möjlighet att utläsa olika mönster i vad som nämns (se Barns perspektiv eller ett barnperspektiv, sid. 10)

I vänsterspalten finns samtliga 28 attribut uppräddade under 6 stycken undergrupper; transport, utformning av miljön, ting, människor, orientering samt händelser. Undergrupperna är av en övergripande karaktär för att göra det möjligt att läsa av i vilken utsträckning barnen förknippar skolvägen med respektive undergrupp samt om detta fokus är positivt eller negativt. I vilken kommunikationsform attributet nämnts finns att läsa i den andra avdelningen i tabellen och om attributet nämnts med en positiv eller negativ klang finns att avläsa i tabellens tredje del. I den fjärde och sista delen av tabellen finns en numerisk sammanställning av respektive undergrupp samt av eventuella positiva eller negativa kopplingar till densamma inom parantes.

Undergrupperna är även kommenterade i varsin kort text nedan där det ges exempel på sammanhangen och historierna kring de nämnda attributen.

Tabell över sammanställt material

UNDERGRUPPER + Attribut nämnt	Teckning	Text	Samtal	Positiv klang (+)	Negativ klang (-)	NÄMNT ANTAL GÅNGER
TRANSPORT						
Går	3	11	4	1		18 (+1)
Cyklar	1	2	3	1		6 (+1)
Bilskjuts		1	2			3
Skolskjuts	1	1				2
Totalt transport:	5	15	9	1	-	29
UTFORMNING AV MILJÖN						
Trottoar	7	4		2		11 (+2)
Cykelbana	6	2	4	3	2	12 (+3, -2)
Gångbana	1					1
Bilväg	5	4	3		4	12 (-4)
Tunnel	1		1	1		2 (+1)
Parkering	1					1
Trafikljus	2					2
Övergångsställe	7	3	1	1	2	11 (+1, -2)
Totalt utformning:	30	13	9	7	8	52
TING						
Cykel	3	1	1		3	5 (-3)
Bil	8		5		2	13 (-2)
Motorcykel		1	1	1	1	2 (+1, -1)
Taxi	1	1	1		1	3 (-1)
Träd	3		1			4

Buske	2					2
Totalt ting:	17	3	9	1	7	29
MÄNNISKOR						
Vänners namn	2	3	6	5		11 (+5)
Syskon	1	2	3	1	1	6 (+1, -1)
Förälder	1	4	4			9
Totalt människor:	4	9	13	6	1	26
ORIENTERING						
Platsnamn	3	2	1	2		6 (+2)
Gatunamn	2		1			3
Totalt orientering:	5	2	2	1	-	9
HÄNDELSER						
Lek		1	4	4		5 (+4)
Föräldrars uppmaningar		10				10
Farlig väg	1	6	2	5	2	9 (+5, -2)
Fula gubbar			4	4		4 (-4)
Orädsla		11				
Totalt händelser:	1	17	10	9	6	28
TOTALT	62	59	52	25	22	173

Figur 3. Tabell över resultat från fallstudie på Monbijouskolan 26/4-2012 (Amanda Berggren, 2012-05-08)

Transport - Skolvägen är en självklar del av vardagen

De flesta barnen i klassen promenerade varje dag till skolan, 11 av de 14 som svarat i undersökningen. Att de gick till och från skolan utlästes främst från texter men också i bilderna och i samtal. Endast 2 av de totalt 14 barn som deltog i studien cyklade vanligtvis till skolan. I fokusgruppen framkom däremot att vissa av de barn som vanligtvis gick, cyklade ibland. Vanligt förekommande var det i dessa fall att de cyklade till skolan de dagar de skulle vidare på andra aktiviteter efter skoltid. Endast två barn nämner att de blir skjutsade i bil till skolan ibland varav en är en pojke som sitter med i fokusgruppen. Båda barnen berättar att det är när de bor hos en förälder som bor längre ifrån Monbijouskolan som de blir skjutsade. En av eleverna får skolskjuts till Monbijouskolan dagligen i taxi. Ingen av barnen som gick till skolan lade någon värdering i om promenaden i sig var en positiv eller negativ företeelse. De verkade se det snarare som en icke utbytbar vardagssituation. En elev som cyklar uttrycker en tydlig stolthet och glädje över att cykla tillsammans med sin pappa till skolan varje dag. I övrigt är det inte själva transporten utan det som händer eller iakttas under transporten som får en positiv eller negativ betoning.

Utformning av miljön - Cyklar och cykelvägar uppfattas som hinder

Att korsa vid cykelvägen var jobbigt enligt många. Vid en av skolans entréer där det inte finns ett övergångsställe är det svårt mest på grund av cyklarna som är många och som inte stannar då det inte är en övergångsplats. Fyra av barnen berättade muntligen om att de ofta står och väntar länge på att få komma över gatan på grund av att cyklarna inte stannar. Ett av barnen skriver att "jag tycker det är läskigt vid cykelbanan för alla cyklar så snabbt" (Flicka, muntligen 2012-04-26). Bilar kör enligt barnen inte här så ofta och då brukar de generellt visa respekt berättar de muntligen.

Figur 4. Vid Monbijouskolans södra ingång finns inget övergångsställe. Här kommer många cyklar och flera barn upplever det som en svår väg att ta sig över (Foto: Amanda Berggren, 2012-04-26).

Ting – barnen ser sina intressen och bilarna är ett självklart inslag

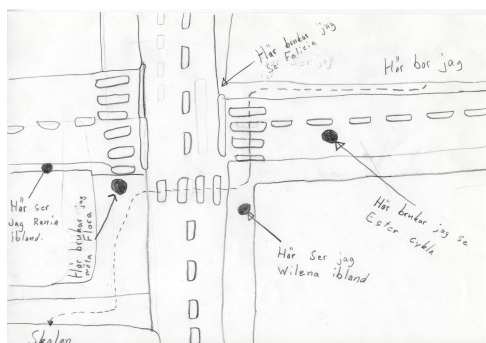
På 8 av de 14 teckningarna finns det med en bil. Detta tolkar jag som att bilar är en självklar del av barnens skolväg. I övrigt nämner barnen ting utmed vägen då de tillhör deras intresse. En pojke ritade exempelvis en motorcykel på sin bild och förklarar i fokusgruppen att han har sett motorcyklar ett par gånger utmed skolvägen. När han berättar visar han tydligt med kroppsspråk att det är någonting han uppskattar och tycker är häftigt att få se utmed vägen.

Människorna – skolvägen kan vara en social händelse eller en bra stund för egentid

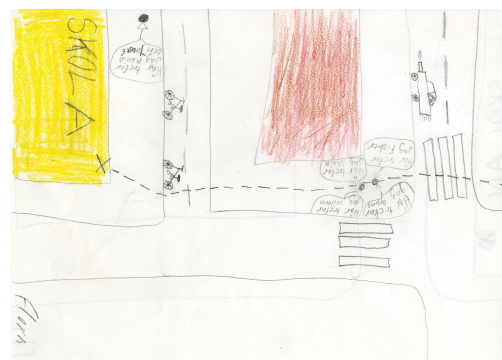
"Har du någon favoritplats på vägen till skolan?" var en av de fyra frågorna barnen fick svara på skriftligt. En pojke skrev "Min favorit är när jag är framför skolan för att do brukar jag träffa mina vänner." Två av barnen ritade ut på sina bilder var utmed vägen de brukade träffa olika klasskamrater. Under samtal både i klassrummet under teckningsstudien samt i fokusgruppen var vänners namn mycket vanligt förekommande och 9 av de 14 barnen var noga med att framhålla att det var en social stund att ta sig till skolan.

Ansvarstagande är någonting en flicka framhöll som viktigt och som någonting hon var stolt över när vi hade ett kort samtal. Hon skrev "Min mamma och pappa har sagt att jag ska vara extra försiktig när jag går över gatan när jag går till skolan för där kör bilarna snabbt och så måste jag också vara försiktig för jag går med min lillebror."

De flesta av barnen går oftast själva till skolan, endast 5 av de 14 barnen nämner sina föräldrar som en del av sin skolväg i bild-, text-, eller samtalsform.

Figur 5.

Figur 6.

Flera av barnen pekade ut på sina teckningar över sin skolväg var någonstans de möter sina vänner. (Del av fallstudie, 26/4-2012)

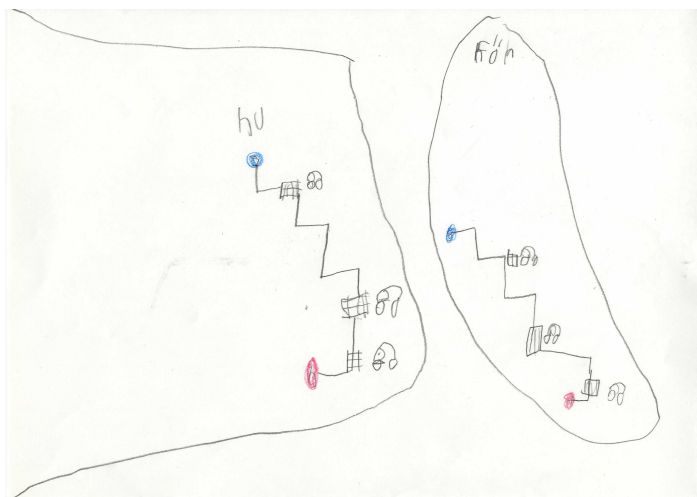
Orientering – glada platser är platser värda att nämna

Platsnamn och gatunamn är inte så vanligt förekommande i barnens bilder, texter och samtal. Totalt 9 gånger nämns det under eftermiddagen. Antingen är det för att göra redovisningen av sin väg tydligare eller för att betona de positiva platserna. En flicka berättar exempelvis att det är extra roligt utmed vägen om det är någon som delar ut gratisprodukter vid Triangeln.

Händelser – trygga barn

Många av barnen har fått uppmaningar hemifrån hur man ska bete sig i trafiken och uttrycker det i text vid frågan "Har någon berättat för dig var någonstans det kan vara farligt på vägen till och från skolan?". En pojke skriver där: "Vi har pratat om att det är färdigt att gå över gatan utan övergångsställe". Något som är iögonfallande är att hela 11 av de 14 barnen svarar nej, eller liknande, på frågan: "Är det någonstans du själv tycker det kan vara lite otäckt på vägen till och från skolan?". I fokusgruppen är det något som jag vill fånga upp och när de fem barnen pratar om det är fyra av dem överens om att det inte är otäckt i trafiken utmed deras skolvägar medan en flicka väljer att vara tyst under denna samtalsdel. De fyra barnen hävdar utan att tveka att de inte tycker att skolvägen är otäckt och att de inte är oroliga för trafiken utmed den och pratar generellt mycket positivt om sin skolväg. Därefter går samtalet över på *fula gubbar*. Här blir barnen mer allvarliga och beskriver att de tycker, eller hade tyckt, att det vore värre om någon såg läskig ut utmed vägen eller någon okänd tilltalade dem.

Jag och en pojke pratade om hans bild som består av enkla streck i nittiogradersvinklar där han svänger och symboler för övergångsställen samt en start- och en slut-prick. Han förklarade bilden och tillade därefter att "innan gick jag rakt fram där och svängde inte förrän där framme". Det visar sig att det en gång nästan hände en olycka med en bil som behövde tvärbromsa för honom. Han behöver fortfarande korsa samma väg, men han har nu bytt övergångsställe till ett som känns tryggare och som inte förknippas med händelsen. När jag frågar om det var föräldrarna som ville att han skulle ändra sin skolväg rycker han bara på axlarna och svarar "äh, jag ville det". Även den gamla vägen får plats på pappret och nu finns en före och en efter bild över hans skolväg. (se Figur 7.)

Figur 7. Teckning över en pojkes skolväg förr och nu. Start och målpunkt är utmärkta, samt övergångsställen och bilar. En otäck händelse gjorde att pojken nu för tiden går en annan väg. (Del av fallstudie 26/4-2012).

Leken, händelserna och människorna i fokus

Någonting som är påfallande när barnen pratar är att de har leken med sig överallt. Även i klassrummet skrattar de och ritar

serier när de väntar in de som inte är klara med uppgiften. Medan de ritar berättar en pojke om hur han mött upp en flicka i klassen på väg till skolan idag. Hon gjorde helt konstiga steg berättar han och flickan reser sig upp för att visa sina robotsteg och myrsteg. Som svar på frågan "Har du någon favoritplats på vägen till skolan" svarade en flicka "Ja! En plats är vid ett hotell. Jag jilar platsen för där finns det tjocka kedjor som vi brukar gonga på."

Det är tydligt när jag talar med barnen att det sociala i transporten till och från skolan är det som betyder mest för barnen. Elva gånger talar barnen i studien om platser utmed skolvägen som förknippats med vänner och deras beteenden. En flicka berättar om hur hon och hennes pappa har en hemlig lek för att de ska bli roligare att cykla till skolan som innebär att de tävlar mot en annan tjej i klassen och hennes mamma. Hon berättar att de brukar cykla jättefort och att de blir glada varje gång de kommer först även om inte den andra flickan vet om att det är en tävling igång. Samma flicka berättar att det är extra roligt att cykla hem från skolan om det står någon och delar ut gratisprodukter längst vägen. Det är uppenbart att barnen vill ha leken och det oväntade med sig vad de än gör. En varierad och spännande eller rolig väg vill de ha berättar de och min uppfattning är att de skapar detta i det lilla. Exempelvis berättar en pojke:

Ibland när det regnar. Så brukar jag ha en taktik. Och det är att de som går med paraplyer, så brukar jag gömma mig under deras paraplyer. Då så kollar de bara på mig och går lite snabbare. (Pojke 9 år, muntligen i fokusgrupp, 2012-04-26).

Det oväntade är obehagligt

De flesta barnen i klassen bor relativt nära skolan enligt min avläsning av bild, text och samtal. Många av dem är stolta över att de numera får gå själva till och från skolan. De talar kring trafiken som att de alla vet hur man ska bete sig utmed sin skolväg. De visar på förvåning då oväntade saker inträffar. Så som till exempel när en flicka berättar om sin reaktion när en taxi stannade och öppnade dörren precis framför henne när hon cyklade till skolan tillsammans med sin pappa. "Jag hade hjärtat upp i halsen, men jag trillade inte jag bara skrek "ooo" "(Flicka, 9 år).

Värdera eller konstatera

Det är i undergrupperna *utformning av miljö och händelser* som barnen främst antar en negativ eller positiv klang.

Ingen uttryckte missnöje över att de inte gick eller cyklade själva till skolan. I fokusgruppen var det två av de fem barnen som ibland följdes av en förälder och två av dem som alltid följdes av en förälder varav den ena på cykel. En pojke nämnde med

positiv klang att han oftast gick ensam. Han berättar även att han inte brukar gå snabbt hem från skolan utan att han ofta stannar till och leker.

Avslutande diskussion

Metoddiskussion

Litteraturstudien

Litteraturstudierna har varit en stor del av processen och är en viktig del i slutresultatet. Litteraturstudien gav arbetet en stabil grund och ett underlag till vad jag kunde förvänta mig att få ut av fallstudien. Framförallt gav den tidigare forskningen ett stöd i vad jag behövde vara uppmärksam på. Jag tror det är viktigt att genom exempelvis tidigare forskning bilda sig en tydlig bild av vad det är man vill undersöka innan undersökningen genomförs. Det var tydligt för mig att barnen ofta berättar det de anser är viktigt men att de även ofta är lyhörda för vad den som frågar anser är viktigt att få reda på. Precis som Rasmusson påpekar är förberedelserna av största vikt och exempelvis frågornas uppbyggnad och komplexitet är avgörande för hur barnen svarar (Rasmusson, 1998, sid. 77). Därmed behöver man vara specifik och exakt i sina frågor och uttalanden och i det läget var det positivt att ha med sig kunskaper från andra redan genomförda studier.

Fallstudien

Monbijouskolan är en skola med väldigt specifika förutsättningar och därmed är det svårt att göra denna fallstudie till ett generellt exempel. Skolan ligger i en tät innerstadsmiljö där trottoarer, övergångsställen och trafikljus är en självklarhet för barnen att se och använda i sin vardag. Valet att studera en tät innerstadsmiljö har inneburit att barnen i min undersökning har ett perspektiv på skolväg som inte kan ses som generellt för barn i Sverige. Inte desto mindre är det en verklig situation och inte en helt ovanlig sådan. En jämförelse mot en annan skola hade kunnat ge mer tyngd åt min studie och förmodligen kunnat belysa intressanta skillnader mellan olika karaktärer i barnens närmiljöer.

Korta skriftliga frågor av den typ som använts (se. bilaga 4) fungerade bra för att få fram korta svar. Att inga specifika krav ställdes på vad som skulle innefattas i svaren gjorde att vissa svar blev mycket kortfattade, dock öppnade det upp för de barn som skrev mycket och varierat. Utgångspunkten var att ja – och nej – svar också skulle belysa frågorna, dock inser jag att ju mer specifika frågorna är desto fler specifika svar kan man förvänta sig få tillbaka. Jag förväntade mig att frågor skulle uppkomma kring hur barnen antogs prestera under fallstudiens olika insamlingsfaser. Exempelvis hur långa uppsatser de borde skriva. Då frågor uppkom svarade jag på dessa. Även läraren fick ta del av att svara på elevernas frågor. Dock försökte jag leda barnen in på deras egen väg och undvek att styra dem mot en speciell tanke. Barnets perspektiv på sin skolväg och att "blicka ut i världen genom barnens ögon" (Pramling, 1989 i Rasmusson, 1998) var syftet med undersökningen, inte att följa upp en viss företeelse utmed barnens skolväg. Jag var även medveten om att barn påverkas av varandra, och att exempelvis grannen på stolen bredvid kunde inspirera. Därmed förväntade jag mig att se teman exempelvis av vad barnen tecknar beroende av just detta och inte för att det är var enskilt barns första tanke kring uppgiften.

När det kommer till teckningarna kan även variationen mellan dem ses som ett problem då jämförbarheten mellan en motorcykel och en karta med gatunamnen utsatta är svår. Det var i dessa moment som det var bra att få även kompletterande information

i form av text och tal. Barnen i undersökningen hade färdigheter att uttrycka sig väl med bildspråk, som nämnts tidigare befinner sig barn i årskurs tre ofta mellan schemastadiet och den begynnade realismen (Lowenfield, 1947, i Rasmusson, 1998), och samtliga teckningar var läsbara. Bilder vill jag därmed påstå är en bra kommunikationsform och en kunskapsformulering för barnen (Berefeldt, 1977, i Rasmusson, 1998). Dock är det viktigt att inte försöka tolka bilden på egen hand (Rasmusson, 1998, sid. 77) utan istället ge barnen möjlighet att förklara sina teckningar.

Fokusgruppsintervjun med fem av klassens barn visade sig mycket användbar i mitt arbete. Det var när barnen fick tala fritt kring sina bilder, fråga och förklara för varandra som deras tankar kom till klarast uttryck. Det var en god konstellation med barn som läraren satt ihop till samtalet och jag tror att det hade stort inflytande på hur samtalet fortlöpte. När läraren valde ut fem barn för fokusgruppintervjun undrade uppkom frågan om hon borde överväga vart de bor och liknande. Vi kom överens om att det var viktigare att barnen vill prata och är öppna. Det var inte i undersökningen meningen att få fram några specifika fakta utan av att få en uppfattning av hur barnen i allmänhet och med sina olika utgångspunkter ser på sin skolväg. Barnen var lyhörda efter vad jag vill veta men lade samtidigt in så många små roliga historier som möjligt, det visade att de var glada att få delta. Precis som Hylander påpekar är det även viktigt att ha möjlighet att observera hur deltagarna i en fokusgrupp agerar och interagerar för att få en så hög trovärdighet som möjligt (Hylander, 2001, sid.9). Tillfället när en av de fem barnen valde att sitta tyst och inte kommentera när de andra barnen högt och tydligt i kör klagade att de inte tycker skolvägen är obehaglig är ett sådant tillfälle då det gällde att vara observant. Svårt är exempelvis att veta om alla barn är så lättsamt inställda till den täta innerstadstrafiken som dessa fem tredjeklassare och generaliserbarheten blir ett problem.

När materialet bearbetades var det tydligt att Patel och Davidsson har rätt i att kvalitativa undersökningar kräver stor noggrannhet och mycket tid för genomgång av datan (Patel & Davidsson, 2011, sid. 120). Detaljer från samtliga delar av undersökningen noterades inte vid första genomgången utan det var nödvändigt att gå igenom materialet flera gånger.

När fallstudien på Monbijouskolan planerades och genomfördes var jag fokuserad på att få en så rik bild som möjligt av tredjeklassarnas uppfattning om sina skolvägar. Därav innefattar metoden tre olika delar, ett frågeformulär, en teckningsuppgift och en mer djupgående gruppdiskussion. Dock var tiden knapp och begränsad till endast ett undervisningstillfälle. För att kunna få en mer djupgående förståelse hade det i efterhand varit önskvärt med en mer exakt kartläggning över var barnen bor. Med en sådan kartläggning kunde det vara möjligt att studera huruvida det avstånd och de objekt de passerar utmed vägen skapar mönster i hur de uppfattar sin skolväg. Det skulle vara mycket intressant att ta exemplet Monbijouskolan och gå in än mer på djupet. Såväl intervjuer med föräldrar som lärare och även att inkludera gå-turer skulle vara ytterligare ett steg i att förstå barnens svar och teckningar. Ingen planeringssituation har varit del av arbetet och därmed har inget arbete lagts ned på att rita om den befintliga strukturen kring Monbijouskolan. Även ett sådant förslag hade kunnat vara en del av arbetet om mer tid hade funnits till hands eller med ett annat upplägg. Uppsatsen handlar trots allt om rörelsefrihet och om barnen tillåts röra sig fritt och på egen hand i sin närmiljö till och från skolan. I efterhand har jag blivit medveten om att mer specifika frågor hade underlättat för att kartlägga hur fria de egentligen är att ta sig själva till och från skolan. Exempelvis genom att inkludera frågan "Går du på egen hand till och från skolan?" hade en kvantitativ siffra kunnat utläsas kring frågan

rörelsefrihet. Genom att därtill lägga exempelvis en fråga om var de bor hade jag därutöver kunnat kartlägga huruvida det går att se mönster mellan bland annat var de bor, vilka vägar de behöver passera, hur långt avstånd de har till skolan och i vilken utsträckning de har rörelsefrihet.

Barn i studier

Jag uppfattar det som en stor fördel att ha flera olika källor från ett och samma barn. Maria Kylin skriver i sin avhandling att "de barn som var med i flest omgångar var mest avslappnade" (Kylin, 2004, sid. 33). Min uppfattning efter att ha genomfört studien är att barn i årskurs tre har en bra uppfattning om sin omgivning och behärskar det talande språket mycket bra och så hanterar såväl bild- som skriftspråk. Att utgå ifrån ett barns perspektiv i fallstudien har varit mycket givande men samtidigt en stor utmaning, mycket antagligen på grund av att jag intar ett vuxencentrerat tänkande (Rasmusson, 1998, sid. 78) och även att jag som forskare försöker tolka vad barnen säger och på egen hand fyller ut deras berättelser (Rasmusson, 1998, sid. 77). Jag har strävat efter att representera barnens upplevelser av sin skolväg på ett så verklighetsriktigt sätt som möjligt och jag respekterade barnens kunskaper som sakkunniga i området. Men som tidigare nämnts är det svårt att som vuxen försöka tolka ett barnperspektiv och då direkt kalla det för ett barns perspektiv (Kylin, 2004, 19).

Slutsatser

Konstaterat är i denna uppsats att ju fler olika metoder för insamling man använder sig av då man vill utgå från ett barns perspektiv i en planeringsprocess desto mer nyanserat resultat kan man förvänta sig. Att föra ett samarbete med barn kan därmed ses som tids- och resurskrävande. Det är därför viktigt för mig att få sagt att jag tycker mig kunna utläsa stora resultat av att använda endast ett lektionstillfälle och tror att med bra förberedelse och möjlighet till uppföljning kan barns deltagande vara en mycket bra källa till information. Konkreta förslag skulle kunna komma ur denna uppsats med stöd av barnens kommentarer, exempelvis på förändring av den gatans utformning där övergång saknas eller på hur cyklar kan dirigeras kring skolan. Detta stödjer tesen som så många av mina källor i denna uppsats har visat på, att barn är en god källa till information. I en arbetssituation är det alltid mycket som ska tas hänsyn till och jag inser att det är lätt hänt att barns perspektiv inte alltid hamnar längst upp på prioriteringslistan. Som blivande landskapsarkitekt med ett planeringsintresse tror jag dock att det är viktigt att barn ses som en viktig målgrupp även i staden och då inte enbart på utvalda platser för barn utan i staden som helhet. Som nämnts tidigare i arbetet utgör barn 21 % av Sveriges befolkning. Denna femtedel av alla som lever och verkar, även i en stad, behöver möjligheten att utvecklas utan hinder som skapar problem för hälsa, social utveckling eller

Hur ska man då argumentera kring varför ett barns perspektiv kan vara en viktig del av en studie? Inte minst är det en rättighet att utgå från barns bästa när man fattar beslut i Sverige och i alla länder som ratificerat barnkonventionen (Regeringskansliet [online] 2012-05-09). Barns bästa finner man säkerligen inte automatiskt genom att utgå ifrån barns perspektiv. Barns perspektiv kan däremot med största sannolikhet uppmärksamma nya perspektiv på en fråga som ska leda till någon form av beslut. Det är konstaterat att barn själva besitter viktig kunskap om sin närmiljö (Driskell, 2002, sid. 26) och frågor som rör barns närmiljö, exempelvis skolvägar, rör i högsta grad barnen som har rätt att vara en utgångspunkt i beslutet. Barnen i undersökningen på Monbijouskolan konstaterade exempelvis att det var problematiskt vid cykelvägen och

att det inte fanns övergångställen strategiskt utplacerade. Jag anser det möjligt att en yrkesverksam i en planeringssituation skulle komma fram till samma slutsatser som barnen kring utformningen av miljön, men sannolikheten är inte lika stor att den samme har dagliga erfarenheter av problemet och kan befästa det utan observation. Som Driskell vidare hävdar kan ett deltagande i en process med positiv utgång bli en god lärdom i livet (Driskell, 2002, sid. 26). Det tog mig en eftermiddag att besöka Monbijouskolan. Där fick jag ut mycket information trots att jag valde att inte vara så specifik i frågorna eller instruktionerna. Att göra en liknande undersökning i ett tidigt skede i en process tror jag skulle gynna planeringsprocesser mycket och dessutom

Det verkar framförallt vara trafiken som utgör det stora hotet mot barns rörelsefrihet i dagens svenska städer. Trafiken är det som gör att barn är nervösa för att förflytta sig enligt Björklid (2002), och trafiken är det som gör föräldrar oroliga för barnens egen rörelse i staden (Björklid, 2002, sid. 65). Dock är det inte i alla fall överensstämmande med fallstudien i detta samma arbete. För skolbarnen på Monbijouskolan fanns visserligen enligt min tolkning en stor respekt för trafiken. Respekten verkade dock inte utgöra någon uttalad rädsla för många av barnen. Andra situationer såsom dem med *fula gubbar* var mer skrämmande för barnen. Björklid menar att rädslan för *fula gubbar* finns men inte alls så utbredd som i andra länder (2002, sid.65). Precis som Harju påpekar (Harju, muntligen, 2012-05-04) är barn mottagliga för information om sitt närsamhälle och det är viktigt att vara medveten om att även situationer som dessa kan ge upphov till begränsad rörelsefrihet. Även om *fula gubbar* inte är ett utbrett problem sprids rykten snabbt mellan barnen. Vidare tror jag att det är viktigt att vara medveten om att barnen som undviker platser med *fula gubbar* därmed även kan tvingas ut i ovana eller svåra trafiksituationer.

Av de åtgärder som nämns i ovan (se Faktorer i den byggda miljön, sid. 17) berör inte barnen på Monbijouskolan alla. De gånger problematiken längst skolvägarna nämns tar barnen upp att det blir problem då inte övergångar finns eller fungerar som de ska, samt att de uppskattar då gång, cykel och biltrafik är separerade från varandra och lätta att läsa av då man behöver korsa. Anledningen till att barnen inte berör samtliga åtgärder är bland annat att barnen i min undersökning inte har utbildning i vad i den byggda miljön som kan göra deras skolväg säkrare. Barnen är däremot experter på sin egen skolväg, de följer den i stort sätt dagligen, och kan ge en god bild av vad de anser är obehagligt eller vilka slags utemiljöer som ger dem positiva erfarenheter utmed dem.

Jag tror även att debatten om att barn behöver rörelsefrihet är viktig att ha igång då rörelsefriheten ibland består i begränsningar från exempelvis föräldrarhåll (Björklid, 2002) Begränsningarna skulle kunna byggas över med hjälp av förändringar i den fysiska miljön tack till en aktiv debatt eller i vissa fall försvinna då fördelarna till barns rörelsefrihet framhävs framför nackdelarna som grundas i exempelvis trafikmiljöstress. Den effekt som kan uppstå då biltrafiken, exempelvis skolskjuts, hindrar den gående trafiken och allt fler därför väljer att använda bilen, exempelvis för att skjutsa sina barn (Björklid, 2005, sid.145 och Fotel, 2009, sid. 1273), är ännu en anledning till att hålla debatten om rörelsefrihet igång.

Att det var i undergrupperna *utformning av miljö och händelser* som barnen på Monbijouskolan uttryckte sig positivt eller negativ tycker jag visar på en medvetenhet. Det är när man är missnöjd med något och vill förändra det, eller när man är positiv till någonting och vill framhäva det, som man har en anledning att påverka, exempelvis utformningen av miljön längst sin skolväg. Enligt min tolkning av vad barnen på Monbijouskolan förmedlade kring sina skolvägar var det framförallt möten mellan människor som var det intressanta. I en stadsmiljö är det någonting som enligt många

med mig bör vara grundläggande i en planeringssituation och någonting jag tror barn kan vara bra att påminna oss om. Att skapa möjligheter att stanna utmed vägarna, och trygga punkter att bestämma träff vid skapar det goda livet för alla i staden. Antagas kan att de familjer som bor i dessa innerstadsmiljöer har tagit aktivt beslut att bo i denna miljö, som av många inte uppfattas som den perfekta uppväxtmiljön för barn, och att de därmed utvecklar strategier för hur deras barn tar sig fram i trafiken, på egen hand eller i vuxens sällskap. Bilar och trafik blir en sådan självklar del av närområdet att det inte går att undvika på samma sätt som för de barnfamiljer som bor i trafikseparerade områden.

En fråga som väckts hos mig under arbetet med denna uppsats är om vi verkligen tar tillvara på den forskningen som finns kring barn och dess rörelsefrihet. Vid en diskussion på Malmö högskola (2012-05-04) ställdes denna fråga och jag tror det är viktigt att man tar tillvara på den kunskap som finns. När det handlar om barn finns det otroligt många olika grupper i samhället som besitter olika slags kunskaper. Stadsplaneringen skulle gynnas av ett ämnesövergripande samarbete för att förstå barn bättre. Det finns många små studier gjorda men de större mer övergripande saknas inom kunskapsområdet (Rasmusson, muntligen 2012-05-04).

Källkritik

Pia Björklid har varit en stor källa till information då hon är någon som det ute i forskningsvärlden hänvisas mycket till i sammanhang som berör barn och dess plats i staden. Jag ser det som självklart att använda mig av hennes forskning som en utgångspunkt men har gjort mitt bästa för att belysa hennes påståenden även ur andra källors synvinkel exempelvis med hjälp av statliga verks publikationer såsom vägverket. Även Bodil Rasmusson har varit av stor betydelse för arbetets gång och då främst i hänseende som berör hur en undersökning kan läggas upp. Samtliga källor har varit viktiga i att få en helhetsförståelse hur barn kan fungera i trafikmiljöer och de har kompletterat varandra väl.

Referenser

Muntliga källor

Berggren, Lena, grundskollärare Jönköpings kommun: telefonsamtal, 2012-04-17.

Harju, Anne, Fil. Doktor i socialt arbete, fakulteteten för lärande och samhälle, Malmö högskola: föreläsning *Barns delaktighet i staden*, seminarieserien "Orättvisa städer", Malmö högskola, Malmö, 2012-05-04.

Rasmusson, Bodil, Fil. Doktor i socialt arbete, universitetslektor, socialhögskolan, Lunds Universitet: föreläsning *Barns delaktighet i staden*, seminarieserien "Orättvisa städer", Malmö högskola, Malmö, 2012-05-04.

"Öppen diskussion", med bland annat yrkesverksamma landskapsarkitekter och kommunanställda, föreläsning *Barns delaktighet i staden*, seminarieserien "Orättvisa städer", Malmö högskola, Malmö, 2012-05-04.

Elektroniska källor

Faskunger, Johan (2008) *Barns miljöer för fysisk aktivitet – samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga*. Statens folkhälsoinstitut 2008:3 [online] tillgänglig via: http://www.fhi.se/PageFiles/3850/R200833_barns_miljoer_for_fysisk_aktivitet_webb.pdf [2012-04-17]

Malmö Stadsbyggnadskontor (2010) *Så förtätar vi Malmö*. Malmö Stad Dialog PM 2010:2 [online] tillgänglig via: <http://www.malmo.se/download/18.1c002f7b12a6486c372800012053/Fortatning-Dialog+PM.pdf> [2012-04-18]

Malmöstads hemsida, Monbijouskolan, länk: Förskola & utbildning, länk: Grundskola, länk: Grundskolor i Centrum, länk: Monbijouskolan [online], tillgänglig via <http://www.malmo.se/Medborgare/Forskola--utbildning/Grundskola/Grundskolor/Centrum/Grundskolor-i-Centrum/Monbijouskolan.html> [2012-04-25]

Regeringskansliet, hemsida, publikation av SOU 1997 :116 barnens bästa i främsta rummet [online] tillgänglig via: <http://www.regeringen.se/sb/d/392/a/23026> [2012-05-09]

SCB, Statistiska centralbyrån, publikation beskrivning av Sveriges befolkning 2008 [online] Tillgänglig via: http://www.scb.se/statistik/publikationer/BE0101_2008A01_BR_BE0109TEXT.pdf [2012-05-09]

Tryckta källor .

Björklid, Pia (2002) *Trafikmiljöstress i föräldrarperspektiv*. I serien: Temaprogrammet Barn Miljö Trafik. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.

Björklid, Pia (2005) Närmiljön – hinder eller pedagogisk resurs? i: *Svensk miljöpsykologi*. Red. Maria Johansson och Marianne Küller. Lund: Studentlitteratur, sid. 141–157.

Boverket (2002) *Varför STADSPLANERA – istället för trafikplanera och bebyggelseplanera*, Karlskrona: Boverket.

Driskell, David (2002) *Creating Better Cities With Children and Youth: A Manual for Participation*, UNESCO: Growing Up in Cities project

Fotel, Trine (2009) Marginalized or Empowered? Street Reclaiming Strategies and the Situated Politics of Children's Mobilities. *Geography compass*. 3/3, sid. 1267–1280.

Gummesson, Mats (2007) *Barns säkra tillgänglighet till skolan*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola

Hagan, Mikaela (2011) *Barnkonventionen. Handledning för politiker och tjänstemän i Malmö stad*. Malmö: Rädda Barnen, Malmö Stad.

Heurlin-Norinder, Mia (2005) *Platser för lek, upplevelser och möten. Om barns rörelsefrihet i fyra bostadsområden*. Stockholm: Högskoleförlaget vid lärarhögskolan i Stockholm.

Hylander, Ingrid (2001) *Fokusgrupper som kvalitativ datainsamlingsmetod*. Linköping: Forum för organisations- och gruppforskning.

Kylin, Maria (2004) *Från koja till plan*, Alnarp: Institutionen för landskapsplanering.

Patel, Runa; Davidsson, Bo (2011) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur AB.

Rasmusson, Bodil (1998) *Stadsbarndom. Om barns vardag i en modern förort*. Lund: Socialhögskolan.

Vägverket (2005) *Barnen i vägplaneringen. En kunskapsöversikt*. Vägverket: 2005:

Bilagor

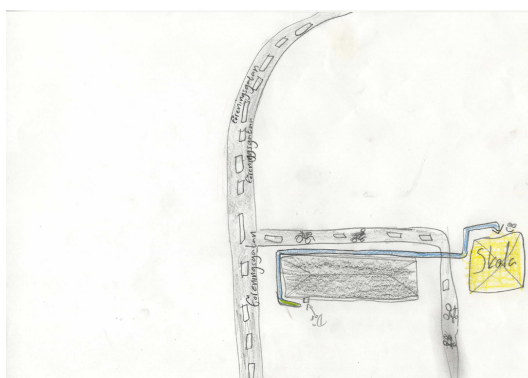
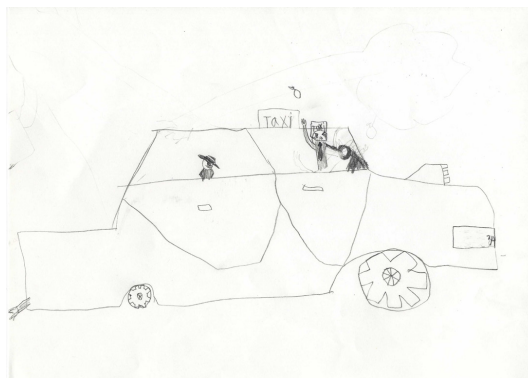
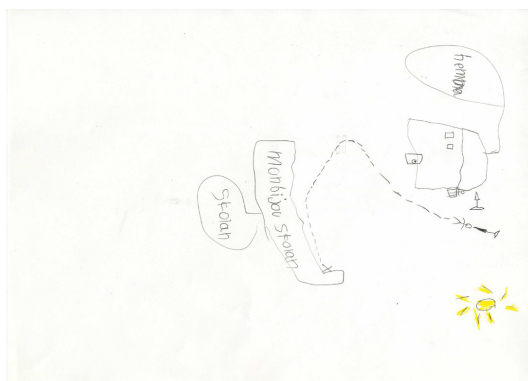
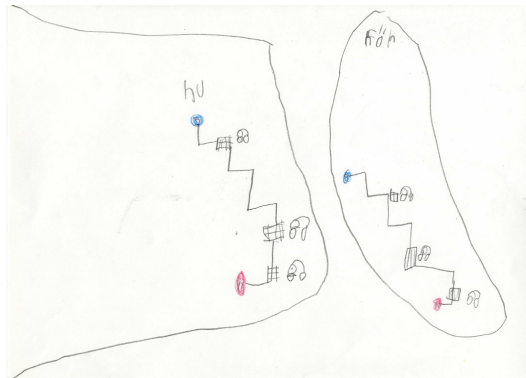
Bilaga 1. – Teckningar av barnen på Monbijouskolan

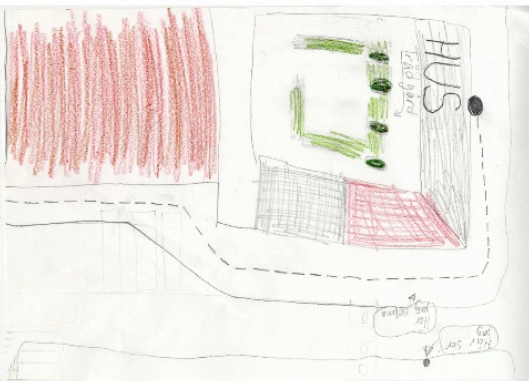
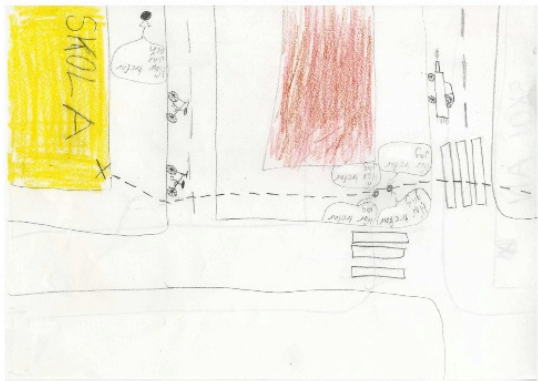
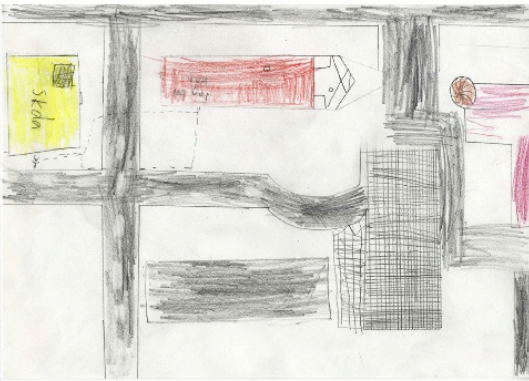
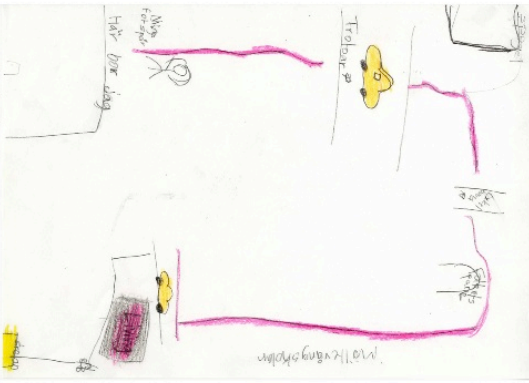
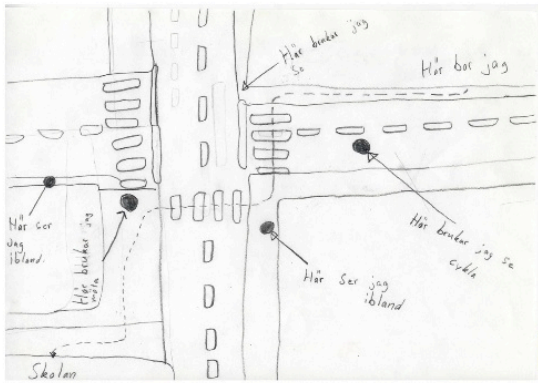
Bilaga. 1

15 teckningar tecknade av 14 barn i årskurs tre på Monbijouskolan.

Samtliga namn har redigerats bort i övrigt är teckningarna inskannade original.

Teckningarna upprättades 2012 - 04 - 26 på Monbijouskolan, Malmö med syfte att utgöra en del i kandidatexamensarbetet: Barns rörelsefrihet i en stad - en studie av skolvägar till Monbijouskolan i Malmö. Ett kandidatexamensarbete vid SLU, Alnarp av Amanda Berggren våren 2012.

Bilaga 2. – Brev till Monbijouskolan

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Hej Monbijouskolan!

Mitt namn är Amanda Berggren. Jag läser 3e året till landskapsarkitekt på SLU Alnarp. Just nu skriver jag ett kandidatexamensarbete med arbetsnamnet *Barns rörelsefrihet i stadsmiljöer*. Uppsatsen kommer beröra ämnen såsom:

- Vad i stadsmiljöer påverkar barns rörelsefrihet till och från skolan?
- Hur kan man planera för att underlätta för barn att ta sig fram på egen hand i stadsmiljöer?
- Hur kan man planera så att både barn och föräldrar får och känner en trygghet i trafikmiljöer?

I arbetet vill jag utgå till en stor del från barns perspektiv. Jag planerar därför att besöka en skola och låta barnen i en årskurs 3 klass berätta om sin skolväg genom att rita mentala kartor och besvara några korta frågor. Inga barn kommer nämnas vid namn i uppsatsen eller fotograferas under lektionstillfället.

Härmed undrar jag om möjligheten finns att genomföra undersökningen i en tredjeklass hos er på Monbijouskolan?

Upplägget kommer vara följande:

En kort skrivuppgift, 4 frågor – hela klassen:

- Hur kommer du till skolan?
- Har någon berättat för dig var någonstans det kan vara farligt på vägen till och från skolan?
- Är det någonstans du själv tycker det kan vara lite otäckt på vägen till och från skolan?
- Har du någon favoritplats på vägen till skolan?

En bilduppgift – hela klassen:

- Hur ser din väg till skolan ut? Rita.

Om det finns möjlighet ställer jag gärna några extra frågor till några av barnen – ca 4 barn.

Om ni har frågor eller kommentarer på upplägget, ring gärna. Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar
Amanda Berggren
0734 338 789

Bilaga 3. – Egna minnesanteckningar inför intro på Monbijouskolan

Hej!

Idag ska vi prata, skriva och rita om hur vi alla kommer till och från skolan. Jag går också i en skola. Dit kan man åka buss i en halvtimme, eller cykla i en halvtimme. Gå är det lite för långt för att jag ska prova. Innan bodde jag jättenära min skola. Då behövde jag bara gå ut genom ytterdörren, nerför en väg där det nästan aldrig körde några bilar, in på en liten stig i skogen, där det nästan alltid var lerigt, och så över en parkeringsplats. 5 min

Nu ska ni först få svara på fyra frågor. Tänk inte för mycket på vad ni måste få med. Utan skriv det som ni tänker på. Det behöver inte vara långa svar, men om ni inte skulle få plats så skriv på baksidan eller be om ett nytt papper. 30 min

Tack! Nu ska ni få ut ett papper också som ni kan rita en bild eller en karta på. Det ni ska rita är: Hur ser din skolväg ut? Ni får gärna rita symboler eller skriva ord också på kartan om det behövs. Eller om ni väljer ett ställe utmed vägen, kan vara hela vägen hemifrån ytterdörren till skolgården, med korsningar eller trafikljus eller en park eller tunnel ni går vid eller en bil ni åker i, eller vad ni ser om ni cyklar till skolan, eller hur många ni är som tar följe. 30 min

Om en liten grupp – någon som vill berätta vad ni ritat. Varför? Kommer ni likadant till skolan?

Nu ska vi snart sluta. Är det någonting mer ni tycker jag borde veta om era skolvägar. Det jobbigaste, sämsta, bästa eller konstigaste med hur era skolvägar går eller hur ni tar er hit på morgonen? 5 - 15 min

Tack så jättemycket för er hjälp. Nu ska jag hem och kolla igenom alla era teckningar.

Bilaga 4. – Skriftliga frågor

HUR KOMMER DU TILL SKOLAN?

**HAR NÅGON BERÄTTAT FÖR DIG VAR NÅGONSTANS
DET KAN VARA FARLIGT PÅ VÄGEN TILL OCH FRÅN
SKOLAN?**

ÄR DET NÅGONSTANS DU SJÄLV TYCKER DET KAN
VARA LITE OTÄCKT PÅ VÄGEN TILL OCH FRÅN
SKOLAN?

HAR DU NÅGON FAVORITPLATS PÅ VÄGEN TILL SKOLAN?